

povedenie u detej mladshego shkol'nogo vozrasta s SDVG. Obozrenie psihiatrii i medicinskoj psihologii im. V.M. Bekhtereva. Vyp. 2., 63–69.; **12. Mohovikov, A.N., Dyhne, E.A.** (2006). Krizisy i travmy. Metodicheskie materialy Moskovskogo Geshtal't Instituta. Vypusk pervyj. Moskva : Izd-vo psihologicheskogo centra Geshtal't-analiza "Iskusstvo vyzhivaniya", 64 s.; **13. Orlov, O. V.** (2013). Do problemy formuvannia nevrotichnykh rozladiv u ditei ta pidlitkiv z lehkoju rozumovoiu vidstalistiu. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy. Vyp. 4(2). S. 282-292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2013_4%282%29_34; **14. Synopsys** diahnostychnykh kryteriiiv DSM-V ta protokoliv NICE dla diahnostryky ta likuvannia osnovnykh psykhichnykh rozladiv u ditei ta pidlitkiv / perekl. z anhliiskoi; upor. ta nauk. red. Lesia Pidlisetska. Seriia «Psykhologia. Psykhiatriia. Psykhoterapiia». Lviv : Vydavnytstvo Ukrainського katolytskoho universytetu, 2014. 112 s. URL: <http://undisspn.org.ua/assets/sinaps.pdf>;13.

Стаття отримана 19.04.2022 р.

УДК 378.147.091.33-027.22:376-056.2/.3
DOI 10.32626/2413-2578.2022-19.181-191

С.А. Михальська

svitlana2308@kpn.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7435-8791>

М.Г. Буйняк

maryana.bui nyak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8472-4847>

ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Відомості про авторів: Михальська Світлана, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: особистісне зростання фахівців спеціальної

освіти; психологічний супровід родин дітей з особливими освітніми потребами. E-mail: svitlana2308@kpnpu.edu.ua . **Буйняк Мар'яна**, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: реалізація педагогіки партнерства в спеціальних та інклюзивних закладах; формування інклюзивної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти. E-mail: maryana.buinyak@gmail.com

Contact: Mykhalska Svitlana, Doctor of Psychological, Associate professor, Head of the Department of Special and Inclusive Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilsky, Ukraine. Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Ukraine. Academic interests: personal growth of a correctional teacher; psychological support of families of children with special educational needs. E-mail: svitlana2308@kpnpu.edu.ua. **Buiniak Mariana**, Ph.D. of psychology, Senior Lecturer of Department of Special and Inclusive Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilsky, Ukraine. Academic interests: personal growth of special education specialists; psychological support of families of children with special educational needs. E-mail: maryana.buinyak@gmail.com

Відомості про наявність друкованих статей на дану тематику:

1. Михальська С.А., Піроженко Т.О., Хартман О.Ю. Готовність суб'єктів освітнього процесу в дошкільному закладі до міжособистісного спілкування в умовах інклюзивної освіти. Освіта XXI століття : реалії, виклики, тенденції розвитку : колективна монографія/ за наук. ред. проф. Цветкової Ганни – Hameln : InterGING, 2020. С. 100–124. **2. Mykhalska S.,** Buinyak M., Myronova S., Dociuchyna T. Influence of pedagogical activity on psycho-emotional health of special education teachers. *Journal of Critical Reviews*. 2020. Vol 7, Issue 11. P. 886 – 890. **3. Буйняк М.Г.** Розуміння студентами спеціальності 016 Спеціальна освіта сутності партнерства у майбутній професійній діяльності. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. Вип. 5. С. 137-143. **4. Буйняк М.Г.** Здатність до партнерства як компетентність майбутніх фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта. The European experience of introducing new forms of education organization and methods into the training system of educators and psychologists» : Internship proceedings,

November 22 – December 31, 2021. Włocławek, the Republic of Poland: «Baltija Publishing», 2021. p. 17-20.

Михальська С., Буйняк М.Г. Тренінг як метод підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти до партнерської взаємодії у професійній діяльності. У статті здійснено аналіз результатів дослідження ефективності використання тренінгу, як методу формування здатності до партнерської взаємодії у професійній діяльності майбутніх фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта. Встановлено, що більшість здобувачів вищої освіти вважають, що дисципліна «Тренінг колективної взаємодії» сприяє формуванню здатності до партнерства у професійній діяльності майбутніх фахівців спеціальної освіти. Значна частина здобувачів вищої освіти зазначила, що після вивчення дисципліни «Тренінг колективної взаємодії», набули такі вміння і навички: здійснювати адекватний вибір форм та методів формування колективної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій; формувати колектив учнів спеціальних та інклюзивних закладів; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Відзначається зниження набутих вмінь та навичок серед здобувачів вищої освіти з IV до I курсу, що може пояснюватись вимушеним переходом на дистанційну форму навчання. Встановлено, що значна частина здобувачів вищої освіти вважають дисципліну «Тренінг колективної взаємодії» ефективною у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти і готові рекомендувати її для вивчення іншим здобувачам вищої освіти серед вибіркового дисциплін.

Ключові слова: тренінг, партнерська взаємодія, тренінг колективної взаємодії, підготовка фахівців, професійна діяльність, спеціальна та інклюзивна освіта.

Mykhalska S.A., Buiniak M.G. Training as a method of preparing future specialists in special education for partnership in professional activities. The article describes the results of the study of the effectiveness of training as a method of forming the ability to partnership in the professional activities of future professionals in the specialty 016 Special Education. Normative documents in the field of higher education testify to the importance of forming the ability to partnership of future specialists of special education. It is proved that the choice of training method for the formation of professional competencies is due to its clear practical orientation and the ability to acquire not only professional skills and abilities, but also to improve social ones. It is established that the majority

of students believe that the discipline "Training of collective interaction" contributes to the formation of the ability to partnership in the professional activities of future specialists in special education. A significant part of students noted that after studying the discipline "Training of collective interaction" acquired the following skills and abilities: to make an adequate choice of forms and methods of forming collective interaction, conflict resolution; to form a team of pupils of special and inclusive institutions; ability to apply knowledge in practical situations. There is a decrease in acquired skills among students from IV to I course, which may be due to forced transition to distance learning (due to COVID-19 and martial law), because the study of the discipline "Training of collective interaction" requires classes in the classroom. It is established that a significant part of students consider the discipline "Collective Interaction Training" effective in training future specialists in special education and are ready to recommend it for study to other applicants for higher education among elective disciplines. A significant part of students expressed a desire to study various training disciplines to improve their professional competence. Experimental study of the effectiveness of training as a method of forming the ability to partner in professional activities has shown its feasibility and effectiveness.

Key words: training, partnership interaction, collective interaction training, training of specialists, professional activity, special and inclusive education.

Постановка проблеми. Підготовка висококваліфікованих фахівців зі спеціальності 016 Спеціальна освіта до професійної діяльності є актуальною як для сучасної освітньої політики, так і для суспільства загалом. Для успішного здійснення професійної діяльності, ефективної взаємодії з різними учасниками освітнього процесу, сучасний корекційний педагог має досконало володіти не лише фаховими знаннями, вміннями і навичками, а й соціальними навичками, які в сучасному суспільстві є показником успішного, конкурентоздатного фахівця.

У вимогах до особистості успішного фахівця (2020 р.) подано перелік якостей і навичок особистості, які відображають сучасний суспільний запит та необхідні для успішної кар'єри: здатність до комплексного розв'язання проблем, критичне мислення, креативність, уміння керувати людьми, уміння координувати дії з іншими, емоційний інтелект, уміння формулювати думку і ухвалювати рішення, орієнтація на клієнтів, уміння вести переговори, когнітивна гнучкість

[3]. Більшість з перелічених навичок передбачають вміння фахівця працювати в команді та взаємодіяти з різними людьми на засадах партнерства.

З огляду на суспільний запит та впровадження концепції Нової української школи (далі – НУШ), провідною ідеєю якої є педагогіка партнерства, набуває актуальності завдання формування здатності до партнерської взаємодії й у майбутніх фахівців зі спеціальної та інклюзивної освіти [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічним підґрунтям формування здатності до партнерства у здобувачів вищої освіти є теоретичні засади педагогіки партнерства (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Сухомлинський, В. Шаталов та ін.), психолого-педагогічні дослідження з проблеми реалізації педагогіки партнерства у навчанні дітей з типовим розвитком (О. Богініч, О. Вишневський, О. Коханова, Т. Кравчинська, Н. Пов'якель, В. Терещенко, Г. Чернявська та ін.) та сучасні наукові підходи до формування професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів, які висвітлено у працях низки вчених (М. Буйняк, В. Коваленко, І. Дмитрієва, Т. Докучина, Т. Мартинчук, С. Миронова, Л. Руденко, В. Синьов, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.). Вчені одноголосно визнають значущість партнерської взаємодії для ефективної реалізації освітнього процесу [1; 2; 3]. Науковці зазначають, що здатність до партнерської взаємодії є важливою фаховою компетентністю корекційного педагога і має формуватися на етапі навчання в закладі вищої освіти та вдосконалюватися у подальшій професійній діяльності [2; 3]. М. Буйняк, С. Миронова також зауважують, що здатність фахівців до партнерської взаємодії та успішна її реалізація є вагомим умовою ефективності не лише освіти осіб з ООП, а й їхньої соціалізації [3].

Погляди вчених знайшли своє відображення у Стандартах вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта, у яких зазначено, що однією з вагомих фахових компетентностей майбутніх корекційних педагогів є здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП на засадах партнерства [5; 6].

Аналіз наукових праць та нормативних документів у галузі вищої освіти засвідчують важливість формування здатності до партнерської взаємодії у майбутніх фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта. З

огляду на це постає питання вибору та розробки ефективних методичних засад формування у них цієї компетентності.

Мета статті. Метою статті є визначення ефективності та доцільності використання тренінгу як методу формування здатності до партнерської взаємодії у професійній діяльності майбутніх фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Виклад основного матеріалу. З метою формування здатності до партнерської взаємодії у здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта в навчальні плани та каталоги вибіркового дисциплін було введено освітні компоненти, які передбачають формування цієї компетентності. Зокрема, в робочих програмах таких обов'язкових освітніх компонентів ОПП «Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка. Логопедія)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, як «Педагогіка інклюзивної освіти», «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога», «Сімейне виховання дітей з ООП», «Робота асистента вчителя і вихователя інклюзивних закладів» передбачено формування спеціальних (фахових) компетентностей, які створюють передумови для ефективної, партнерської взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу. В навчальні плани підготовки здобувачів освіти другого (магістерського) рівня за ОПП «Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)» введено навчальну дисципліну «Партнерська взаємодія у закладах спеціальної та інклюзивної освіти».

Для підвищення ефективності формування зазначеної компетентності, зацікавлення здобувачів вищої освіти та покращення взаємодії з ними, до каталогу вибіркового освітніх компонентів було введено тренінгові дисципліни, зокрема «Тренінг колективної взаємодії у спеціальній та інклюзивній освіті», «Тренінг комунікативних навичок спеціального педагога» та ін. Вибір методу тренінгу для формування фахових компетентностей було обумовлено його виразною практичною спрямованістю та можливістю засвоєння не лише професійних вмінь і навичок, а й вдосконалення соціальних.

Зазначимо, що тренінгові навчальні дисципліни користуються популярністю серед здобувачів вищої освіти і щороку обираються ними для вивчення. Тому ми вирішили провести експериментальне дослідження, спрямоване на визначення ефективності тренінгу як методу формування здатності до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

З цією метою нами було проведено анкетування здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Анкету було створено за допомогою інструменту google forms. З метою підвищення вірогідності відповідей анкетування було анонімним.

Анкета містила 8 запитань (4 – програмованих, 4 – відкритих) та спрямовувалася на вивчення таких питань:

- які тренінгові навчальні дисципліни вивчали здобувачі вищої освіти?

- чи сприяли вони формуванню здатності до партнерства у майбутній професійній діяльності?

- вміння і навички здобуті в результаті вивчення цих дисциплін;

- оцінка практичної значущості здобутих знань, вмінь і навичок для професійної діяльності;

- оцінка ефективності тренінгових дисциплін у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти;

- пропозиції щодо вивчення інших тренінгових дисциплін для вдосконалення професійної компетентності.

Загалом дослідженням було охоплено 56 респондентів II, III та IV курсів денної і заочної форми навчання. Всі здобувачі вищої освіти під час навчання вивчали освітній компонент «Тренінг колективної взаємодії».

На запитання «Чи вивчена дисципліна сприяє формуванню здатності до партнерства у професійній діяльності майбутніх фахівців спеціальної освіти?» 92,9% респондентів відповіли «Так». Решті здобувачів вищої освіти (7,1%) важко відповісти чи дисципліна «Тренінг колективної взаємодії» сприяє формуванню здатності до партнерства у професійній діяльності майбутніх фахівців спеціальної освіти. Такий показник можна пояснити впливом суб'єктивних факторів, зокрема недостатнім засвоєнням компетентностей, передбачених робочою начальною програмою дисципліни.

Здобувачі вищої освіти зазначили, що під час вивчення освітнього компоненту «Тренінг колективної взаємодії» набули такі вміння і навички, як:

- здійснювати адекватний вибір форм та методів формування колективної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій (46,4%);

- формувати колектив учнів спеціальних та інклюзивних закладів (17,9%);

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (14,3%);

- встановлювати комунікативний контакт з співрозмовниками (10,7%);

- працювати у команді спеціального та інклюзивного закладу (7,1%);

- всі вище перераховані вміння і навички (3,6%).

Якщо аналізувати відповіді здобувачів вищої освіти за курсом навчання, то варто зазначити, що відповіді дещо різняться (рис. 1).

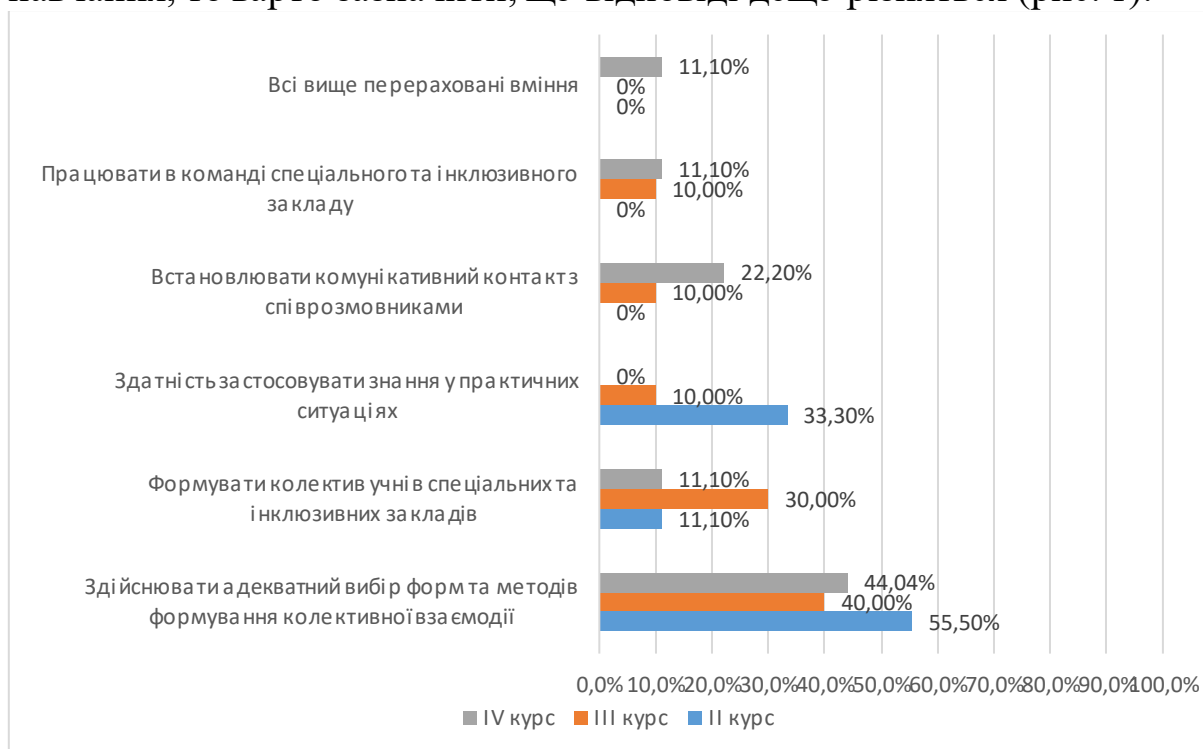

Рис. 1. Вміння і навички, які набули здобувачі вищої освіти після вивчення дисципліни «Тренінг колективної взаємодії» залежно від курсу

Так, здобувачі вищої освіти четвертого курсу зазначили найбільшу кількість набутих вмінь і навичок, а саме: здійснювати адекватний вибір форм та методів формування колективної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій; формувати колектив учнів спеціальних та інклюзивних закладів; встановлювати комунікативний контакт з співрозмовниками; працювати у команді спеціального та інклюзивного закладу; всі вище перераховані вміння і навички. Такі результати обумовлені тим, що до четвертого курсу у здобувачів вищої освіти формується більш повне та цілісне уявлення про особливості та методи взаємодії з різними учасниками освітнього процесу (учнями, батьками, колегами).

Якщо проаналізувати відповіді здобувачів вищої освіти третього курсу, то вони набули такі вміння і навички, як: здійснювати адекватний вибір форм та методів формування колективної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій; формувати колектив учнів спеціальних та інклюзивних закладів; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; встановлювати комунікативний контакт з співрозмовниками; працювати у команді спеціального та інклюзивного закладу.

В той час, як здобувачі вищої освіти другого курсу набули найменше вмінь та навичок, зокрема такі: здійснювати адекватний вибір форм та методів формування колективної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій; формувати колектив учнів спеціальних та інклюзивних закладів; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Зниження набутих вмінь та навичок серед здобувачів вищої освіти може пояснюватись вимушеним переходом на дистанційну форму навчання (у зв'язку із COVID-19 та військовим станом), а вивчення дисципліни «Тренінг колективної взаємодії» потребує занять в аудиторії.

Аналіз відповідей респондентів показав незначну кількість вибору такого варіанту відповіді, як «працювати у команді спеціального та інклюзивного закладу». На нашу думку, саме на цій здатності варто акцентувати в процесі вивчення освітнього компоненту, оскільки вона передбачає вміння взаємодіяти з членами команди психолого-педагогічного супроводу, що є вагомим умовою ефективності спеціальної та інклюзивної освіти.

Також варто зазначити, що для більшості здобувачів вищої освіти (96,4%) інформація, надана під час вивчення дисципліни «Тренінг колективної взаємодії» була корисною для їх практичного використання у подальшій роботі. Решті 3,6% здобувачів вищої освіти було важко відповісти.

96,4% респондентів вважають дисципліну «Тренінг колективної взаємодії» ефективною у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти. І стільки ж здобувачів вищої освіти готові рекомендувати дисципліну «Тренінг колективної взаємодії» для вивчення іншим здобувачам вищої освіти серед вибіркового дисциплін. Решті 3,6% здобувачів вищої освіти було важко відповісти.

На запитання *«Які б тренінгові дисципліни Ви хотіли вивчати для вдосконалення власної професійної компетентності?»* більшість здобувачів вищої освіти II та IV курсів висловились за «Тренінг комунікативної компетентності». А здобувачі вищої освіти III курсу виявили бажання вивчати різні тренінгові дисципліни для вдосконалення своєї професійної компетентності.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, експериментальне дослідження ефективності використання тренінгу, як методу формування здатності до партнерської взаємодії у професійній діяльності засвідчило його доцільність та результативність. Водночас, анкетування виявило й окремі моменти, які потребують вдосконалення в процесі викладання освітнього

компоненту «Тренінг колективної взаємодії». Зокрема, потребує більшої уваги формування уміння здобувачів вищої освіти працювати в команді психолого-педагогічного супроводу спеціальних та інклюзивних закладів, що є провідною складовою партнерської взаємодії. З огляду на це перспективним напрямом дослідження вважаємо розробку тренінгових методик формування навичок командної взаємодії та впровадження їх в процес викладання тренінгових навчальних дисциплін.

Бібліографія

1. Коханова, О. П. (2011). Психологія партнерської взаємодії в освіті : навч.-метод. посіб. К. : Вид-во ПП Щербатих О. В.; **2. Мартинчук, Т.В.** (2019). Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03. Київ; **3. Миронова, С.П., Буйняк, М.Г.** (2020). Професійна діяльність та особистість корекційного педагога : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **4. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи.** (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>; **5. Стандарт** вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавра – з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf>; **6. Стандарт** вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти – ступеня магістра – з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://osvita.ua/master/spec-master/79283/>

References

1. Kokhanova, O. P. (2011). Psychology of partnership in education. Kyiv : Vyd-vo PP Shcherbatykh O. V. [in Ukrainian].; **2. Martynchuk, T.V.** (2019). Theory and practice of training specialists in special education for professional activities in an inclusive educational environment. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].; **3. Myronova, S.P., Buiniak, M.H.** (2020). Professional activity and personality of a correctional teacher. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka [in Ukrainian].; **4. The New Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform].** (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].; **5. Standard** of higher education of Ukraine of the first (bachelor's) level of higher education -

bachelor's degree - in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy of specialty 016 Special education]. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf> [in Ukrainian].; **6. Standard** of higher education of Ukraine of the second (master's) level of higher education - master's degree - in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy of specialty 016 Special education]. (n.d.). *osvita.ua*. Retrieved from <https://osvita.ua/master/spec-master/79283/> [in Ukrainian].

Авторський внесок: Михальська С.А. – 50%, Буйняк М.Г. – 50%.

Стаття отримана 20.04.2022 р.

УДК 376-056.2/3: 613(075.8)

DOI 10.32626/2413-2578.2022-19.191-201

Ю.А. Михальська

iuliiamy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8378-5928>

І.Л. Рудзевич

rudzevych@kpnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9165-5237>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Відомості про авторів: **Михальська Юлія**, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: психологія взаємовідносин медичного персоналу; психосоматичні розлади в різних вікових групах; застосування здоров'язберігаючих технологій. E-mail: iuliiamy@gmail.com. **Рудзевич Ірина**, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблеми педагогічної, вікової та загальної